

אספרה שמך לאחי

• ה' תמוז תשפ"ו •

פנינים בפרשת השבוע

חקת

• זאת חקת התורה •

מסתלקת, עד שהיה חמור להם טמאת מות יותר משפיות דמים.

ובכן כל דבר ודבר שהיה הקדוש ברוך הוא אומר למשה, אומר לו ההלכה באיזה אופן נטמא האדם, ואיך תהיה טהרתו, אמנם כשאמר הקדוש ברוך הוא למשה ענין טמאת מות, אמר משה; רבוננו של עולם, אם יהודי נטמא במת, במה תהיה טהרתו? ולא השיבו כלום. באותה שעה נתפרסמו פניו של משה, כיון שהגיע לפרשת פרה אדמה, אמר לו הקב"ה בשעה שאמרתי לך ענין טמאת מות, שאלת ואמרתי לי אם נטמא, במה תהיה טהרתו, ולא השבתי, ובכן זו היא טהרתו שיקחו אפר פרה וגזו עליו. 'ומדוע לא השיבו מיד, כיון שפרה אדמה הוא דבר חק מבלי טעם, והקדוש ברוך הוא רצה שבני ישראל יקבלו את המצוה בשמחה, לכן כשאמר תחלה ענין טמאת מות והאזהרה לכהנים שיזהרו מטמאה, לא אמר לו תקנה, והיו דואגים מאד לאמור, אם נטמא אדם במה תהיה טהרתו, עד שהיו תאבדים ומצפים לשמע איזה שהוא תקנה אל הדבר, וכבר לא היה משנה להם אם זה ענין המשגש ומובן בשכל או שזה חק בלי טעם וללא שום משגש, רק מי יתן שיהיה לזה תקנה, דינו, אז אמר להם את המצוה של פרה אדמה.

• ויקחו אליך פרה אדמה •

מצוה יקרה נתן לנו ה' יתברך, "פרה אדמה". ה' יתברך צוה לקנות פרה אדמה ללא שום שער שחר רק אדם בלבד, ולשרפו ולהניח את אפרה שיהיה מוכן למי שיצטרך אליה להזות עליו, כדי להטהר מטמאת מות. תחלה לזקחים מים נובעים שנקראים "מים חיים" לתוף כלי ונותנים עליו אפר פרה, ולאחר שנתן אפר אל המים צריך לערבן, ולקחם אזוב וטובל איש טהור את האזוב במים, ומזה עליו ביום השלישי לטמאתו וגם ביום השביעי, ואחר כך טובל ונטהר בערב.

המצוה היא שתהיה הפרה בת שלש או בת ארבע שנים, ואם הייתה זקנה כשרה, וצריך שפכר בשעת הקניה תהיה פרה, ולא לקנות עגלה ולגדלה. ותהיה אדמה לחלוטין שאם יש בה שתי שערות שחרות פסולה. אמנם אם השערות משנות צבען מלמעלה הכל הולך אחר העקר שאם היו בה שערות שעקרן אדם וראשן מצבע אחר, גוזז במספרים את ראשן עד האדם.

כאשר בן אדם נטמא שורה עליו רוח טמאה, ובכל טמאה לפי דרגתו יש את הדרגה איך להטהר ממנה, לדגמא; כאשר יהודי קם בבקר ממטתו, רוח טמאה שורה על ידיו, וכדי להעבירו צריך לטל ידיו מהפלי שלשה פעמים לסרוגין, ואם אינו נוטל ידיו כראוי הטמאה נשארת על ידיו ומטמא גם את האוכלים שנוגעים בהם.

ומספר שאחרי פטירתו של הגאון הקדוש רבנו אלימלך מליזנסק זיע"א בקשו שנים מחסידיו לתור להם רבי ומורה דרך, תחלה בחרו לנסע לאניפולי לתהות על קנקנו של הרב הקדוש רבי זושא אחיו הקדוש של רבם הנערץ, ויהי בדרך נטה עליהם הלילה, עצרו בכפר קטן של גוים שאף יהודי לא גר בו ולא יכלו להמשיך בדרךם בלית ברירה הכינו עצמן ללון שם בפנדק טרם ישכבו בקשו להכין לעצמן מים לנטילת ידים, ולא מצאו ענה בעל הפנדק לעמתם כי תמו המים, והדרך בלילה עד הבאר ארכה ומסכנת, אף בל ידאגו כי עם בקר בו יבואו שואבי המים, ומאומה לא יחסר.

באו השנים במבוכה הכי צד יניחו עצמן לישן בלא מים האחד פטר את עצמו באמרו אנס רחמנא פטריה, ופנה לישן, ואולם חברו לא מצא מנוח לנפשו וגמר בדעתו שאם לא יזדמנו לו מים לא יניח עצמו לישן, כה חכה בדעתו עד שעלה רעיון במוחו, בעוד לילה קנה שכר אצל בעל הפנדק והניחו ליד משכבו ובבקר נטל בו את ידיו ויהי בבקר השכם קם בעל העגלה ודחק בם למחר בדרךם נחפזו השנים אל העגלה ובתוף זמן לא רב הגיעו לאניפולי בקשו לגשת אל הרבי והנה פונה הרבי רבי זושא אל האברך ומורה לו לטל את ידיו, נענה הרבי רבי זושא ואמר כל הזהמא והטמאה, אשר אחי הקדוש הרבי רבי אלימלך שאב והסיר ממך, שבה אליה בהליכתך בלא נטילת ידים, נחרד התלמיד לשמע הדברים הנזקקים אף בד בבד נזכרו השנים בעיניו הגלויות ודבקו בו מאוד וקבלו מרותו.

ממוצא דבר הננו למדים עד כמה חמור ומסכן לנפש היהודי הטמאה השורה על הידים בלא נטילת ידים שחרית, ויש טמאות יותר חמורות מזה המצריכים טבילה במקוה, למשל אם נגע בלטאה שממה, ויש יותר חמור מזה, שנגע או נכנס באהל המת שהוא אבי אבות הטמאה, טמאתו חמורה ביותר, ובזמנם הבינו את החמרה שבדבר שכל הקדשה

1. משלי יעקב

2. החינוך שצ"ט, סוטה ט"ז.

עוד צוויי מיחד בפרה זאת שהעבודה פוסלת בה, שאם עבדו עם הפרה לא רק אם חרשו בה אלא עשו דבר קטן זה כבר פוסל, שנאמר; אשר לא עלה עליה על, וכל העבודות הן כעל, שאפילו נתן טליתו עליה פסולה, אבל אם היתה צריכה שמירה וקשרה בחבל פשרה, אבל אם לא היתה צריכה שמירה פסולה, שכל שמירה שאינה צריכה הרי זה על.

• בשעלה משה למרום •

בשעה³ שעלה משה למרום לקבל את התורה, שמע קולו של הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בפרשת פרה אדמה ואמר הלכה בשם אמרה: רבי אליעזר בני אומר, עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים. פרושו עגלה ערופה שמביאים כאשר נמצא מת סמוך לעיר, ולא יודעים מי הרגו, ומביאים עגלה לערפה לכפרה צרי שנתה בת שנתה ולא יותר, ופרה אדמה ששורפים כדי להטהר באפרה בת שתי שנים, אמר משה לפניו: רבונו של עולם העליונים ותחתונים שלח הן, ואתה אומר הלכה בשמו של פשוט ודם?! ענה הקדוש ברוך הוא ואמר לו: צדיק אחד עתיד לעמד בעולמי ועתיד לפתח בפרשת פרה אדמה תחלה, רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים. כלומר פיון שהצדיק חביב עלי, אני אומר בשמו, אמר משה לפניו רבון העולמים יהי רצון שיצא זה מחלצי אמר לו חתיה שהוא מחלציה.

אמר לו הקב"ה למשה לה אני מגלה טעם פרה אבל לאחרים זה חק. ואכן שלמה המלך⁷ החכם מכל אדם, אמר כל התורה פלה עמדת עליה להבין טעמיה, אבל פשהגותי לפרשת פרה אדמה חקתי ושאלתי ופשפשתי אמרתי אחרונה והיא רחוקה ממני, ומהו הדבר ששקשה להבין בזה, הקשי הוא שזה כולל דבר והפכו, טמאה וטהרה, שהיא מטמאה כל העוסקין בה והיא מטהרת הטמאים באפרה.

תשע פרות אדמות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשניה, ראשונה עשה משה, שניה עשה עזרא, שמעון הצדיק, ויוחנן כהן גדול עשו שתיים שתיים, ושביעית שרף אליהו עיני, ושמעון שרף חנמאל המצרי, ותשיעית שרף שמעאל בן פאבי, עשירית עתיד לשרף מלך המשיח במהרה בקימיו.

• שאלת הגוי •

מעשה⁹ בגוי אחד, ששאל את ר' יוחנן בן זכאי, הדברים

האלו שאתם עושים נראים כמו פשפים, אתם מביאים פרה, שורפים אותה, פותשים אותה, נוטלים את אפרה, ואם אחד מכם טמא מת, מזים עליו שנים ושלש טפין, ואתם אומרים לו נטהרת. אמר לו: נכנסה בה רוח חזזית ממיה, אמר לו לאו, אמר לו שמה ראית אדם שנכנסה בו רוח חזזית? אמר לו כן, אמר לו ומה אתם עושים לו, אמר לו מביאין עקרין מעשנין תחתיו ומרביצין עליה מים והיא בורחת, אמר לו ישמעו אונן מה שאתה מוציא מפיה, כך הרוח הזו היא רוח הטמאה, מזים עליו מי נדה, והוא בורח. לאחר שיצא הגוי אמרו לו תלמידיו, רבנו לזה דחית בקנה, לנו מה אתה אומר? אמר להן תיכם לא המות מטמא ולא פרה מטהרת ולא המים מטהרין אלא אמר הקב"ה חקה חקקתי גזרה גזרתי אין אתה רשאי לעבר על גזרתי.

• דמה בן נתינה •

פעם אחת¹⁰ נאבדה אבן מאבני האפוד של הכהן גדול, ששם בנימין היה חקוק עליה, ונקראת ישפה חקרו החכמים למי יש כזה ישפה טוב שנאבד, ושמעו שיש לגוי אחד באשקלון שהיה ראש שרי החיל ושמו היה דמה בן נתינה, באו חכמים אצלו לקנות ממנו את האבן, ופסקו עמו באליף זהובים, נכנס ומצא רגלו של אביו פשוטה על התבה שהיתה האבן טובה בתוכה ואביו ישן, ויש אומרים שהמפתח של התבה היו באצבעות של אביו, ולא רצה לצערו, יצא לחוץ בידיים ריקות ואמר אני יכול להביאו לכם, חשבו החכמים שלא הוציאה בשביל שמבקש מהן יותר, והעלו דמיה לעשרת אלפים זהובים, כשנעור אביו משנתו, נכנס והוציאה להן, רצו לתת לו עשרת אלפים זהובים, אמר להם חס לי איני נהנה משכר אבותי, אלא בדמים הראשונים שפסקתי עמכם אליך זהובים כך אני נוטל מכם, ומה שכן נתן לו הקב"ה? אמרו רבותינו: באותה שנה ילדה פרתו פרה אדמה, ומכרה יותר מעשרת אלפים זהובים.

פעם אחת היה לבוש בלבוש של זהב והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו, וירקה לו בפניו, והפתה לו על הלחי בפני כלם, ולא הכלימה, כשנפל הנעל שהפתה אותו בו מידה, הושיטה לה שלא תצטער, ובאו חז"ל ללמדנו שאף אם האב והאם מבישין אותו בתכלית לא יאמר פי מכבדי אכבד ולכל הפחות אם מבישין אותו מזוהר על כבוד שלהם, אלא אף אם האבות מבישין אותו בתכלית¹¹ הוא יכבד אותם.

3. תנחומא חקת פרק ח

4. מסכת פרה פ"א מ"א

5. משה רבינו לא הבין למה ה' אומר הלכה משמו של יחיד, שאין הלכה כמותו אלא כרבים החולקים עליו, כמו שנאמר בהמשך המשנה; וחכמים אומרים עגלה בת שתיים ופרה בת שלש או בת ארבע עקידת יצחק - שער ע"ח, של"ה ווי העמודים פכ"ג.

6. בדרך חיים פ"ו מ"ז מפרש כי ה' ברא כל הנבראים ונתן לכל אדם שכלו ודעתו, וההשגות בתורה הם לפי השכל שנתן הקב"ה לכל אחד ואחד, וזאת ההשגה מיוחדת בה רבי אליעזר לפי גודל שכלו, כי פרה אדמה היא השגה עמוקה, וההשגה הזאת ראוי לרבי אליעזר הגדול, וזה אמר ה': בראתי בעולמי צדיק וחכם אחד אשר שכלו מיוחד בפרה אדמה להשיג השגה הזאת על בוריה לומר פרה בת שתיים. וכן כל הלכה מיוחדת לאומרה, ולכן ראוי ליחס גם כל השגה בתורה אל מי שאומר השמועה, כי אותה השגה ראוייה אליו. ואם לא יעשה כך הרי הוא משנה בתורה מה שסדר לכל אחד וע"ז אמרו האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם, ואמרו במדרש כל מי שמשנה דברי רבי אליעזר לדברי רבי יהושע ודברי ר' יהושע לדברי ר' אליעזר כאלו החרב את העולם.

7. במדבר רבה פ"ט פ"ג ופ"ו, מדרש זוטא קהלת פ"ז

8. רבינו בחיי במדבר י"ט ב'.

9. תנחומא חקת פרק ח, פסיקתא פרה י"ד

10. דברים רבה פ"א פט"ו, קידושין ל"א. ירושלמי קדושין פ"א הלכה ז'

11. פירוש הענין: חז"ל באו ללמד אותנו ענין מצוה זאת של כיבוד אב, ללמוד כמה השכל מחייב מצוה זאת, כי מצוה זאת מחייב אותה הדעת שיכבד האדם הוריו שהביאו

♦ מעשה ♦

מעשה¹² היה שנצטרכו ישראל לפרה אדמה ולא היה מוצאים ואחר כך מצאו אותה אצל עכו"ם אחד הלכו ואמרו לו מכר לנו את הפרה שיש לה שאנו צריכים לה אמר להם תנו את דמיה וטלו אותה וכמה הם דמיה? בשלשה זהובים או בארבעה זהובים. אמרו לו אנו נותנים. עד שהם הולכים להביא את הדמים הרגיש אותו העכו"ם למה הם צריכים את הפרה, כיון שבאו והביאו את הפסף, אמר להם: איני מוכרה לכם! אמרו לו שמא אתה רוצה להוסיף על דמיה, אם אתה תבקש אנחנו נותנים לה כמה שתירצה, אותו רשע כל מה שהיה רוצה אותם לחוצצים, היה מעלה עליהם את המחיר, אמרו לו טל לה חמשה זהובים והוא לא היה מסכים, טל עשרה טל עשרים עד שהגיעו למאה והוא לא הסכים, עד שהגיעו לאלף זהובים, כשהסכים באלף זהובים גמרו אותו את העסק, והלכו להביא לו הזהובים, מה עשה אותו הרשע, אמר לגוי אחר חברו בא וראה איך אני משחק ביהודים הללו, בשביל מה הם רוצים אותה ונותנים לי כל הפסף רק מפני שלא עלה עליה על, הריני נוטל את העל ונותני עליה וצוחק אני עליהם ואקח את ממונם, כך עשה, נטל את העל ונתן עליה כל הלילה. אף הגוי לא ידע שיש סימן לפרה, ואפשר לדעת עליה אם עלה עליה על, ומה הסימן; שתי שערות יש בצוארה במקום שהעל נתון, כל זמן שלא עלה עליה על שתי השערות זקופות וכיון שנתן עליה על שתי השערות נכפפים, ועוד סימן אחר יש בה; עד שלא עלה עליה על עיניה ישרות, עלה עליה על עיניה כבר לא שוות היא מתחלפת פוזלת ומסתפלת בעל, כיון שבאו לקחת אותה ממנו, החזיקו כל אותו הזהב בידם, והראו לו הזהב, מיד נכנס והעביר את העל מן הפרה והוציאה להם כיון שהוציאה להם התחילו מסתכלים בה וראים את סימנה, אותם ב' שערות שהיו זקופות שנקפפו, וכן הסימן השני העינים מן העל שנקפלו, אמרו לו; טל את פרתך אין אנו צריכים לה, תצחק מאמא שלך! כיון שראה אותו רשע שהחזירו לו פרתו ויצא ריקם מפל אותם הזהובים, אותו הפה שאמר אני משחק בהם התחיל לשבח אותם ואמר ברוך שבחר באמה הזו, ונכנס לו לתוך ביתו, ותלה את החבל וחנק את עצמו "כן יאבדו כל אויביה ה'".

♦ קריאת הפרשה ♦

בשכר שאמר¹³ אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות אפר פרה ועפר סוטה, ומה הקשר למצוות הללו עם האמירה הזאת? כי אברהם אבינו התבטא פאן ברב ענותנותו ובפשטות גמורה, אני חשוב כעפר, זה הוא ענוה, "פשוט" לא חשוב, ¹⁴ ובדבר פשוט אין טמאה, שאין

דבר מקביל טמאה, רק אם הוא חשוב למשל כשהוא כלי, פשוט, הנקרא פשוטי כלי עץ, פרושו חתיכת עץ חלקה שאין לו מקום קבול, כיון שאין עליו שם כלי אינו מקביל טמאה, ומפני שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר שזה מראה שהיה בעיניו אפר שאינו מעריך עצמו לדבר חשוב, בשביל זה זכו בניו לאפר פרה לטהר מן הטמאה. ובעמק הענין, אין זה רק שכר שקבלנו עוד מצוה¹⁵ אלא הענין הוא: שמרב הכנעה רבה שהיה לאברהם אבינו עליו השלום, זכו בניו אחריו להיות כל איש ישראל בכוחו להכניע עצמו על ידי מצות אפר פרה. ולא רק בזמן שהיה במציאות פרה אדמה רק גם עתה בזמננו שאין לנו אפר פרה, על ידי קריאת הפרשה מתעורר הכנעה ובטול זה בלבנות בני ישראל.

♦ זהירות מטמאה ♦

פעם¹⁶ אחת נמצאת הלטאה [אחד משמנה שרצים האמורים בתורה שמטמאים במותם ולא בחייהם, ושאר שרצים לא מטמאים כלל], בבית המטבחים של בית המלך, ורצו לטמא את כל הסעודה כלה כי חשבו שהיא מתה, באו ושאלו את המלך, אמר להם: לכו ושאלו את המלכה שהיתה בקיאה וחכמה, באו ושאלו את המלכה, אמרה להם: לכו ושאלו את רבן גמליאל, באו ושאלו אותו, אמר להם: בית המטבחים רותם או צונן אמרו לו רותם, אמר להם לכו והטילו על השרץ כוס של צונן הלכו והטילו עליה כוס של צונן ורחשה וראו שהיא עדין חיה ועל ידי זה טהר רבן גמליאל כל הסעודה.

הגמרא מספרת¹⁷ שבזמנו של חזקיהו המלך הוסר סבלו ועלו של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו, בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טמאה וטהרה.

♦ מיתת מרים ♦

כלל ישראל מוכנים כלם להפגס לארץ, כל אלו שנגזר עליהם למוות במדבר מחמת חטא המרגלים כבר מתו, ואילו שנשארו פרושו לחיים, וכעת באו למדבר צן, ובעשרה בניסן, נפטרה מרים הנביאה במיתת נשיקה, מרים הצדקת שבזכותה היה להם מים כל ארבעים שנה, וזה נקרא על שמה בארה של מרים, כעת עם מיתתה פסק האבן מלהוציא מים, ולא זו בלבד, אלא כל המים שהיו לבני ישראל בכליהם, שפבר מלאו

אותו לעולם, ולכן למדו אותנו מגוי, שאין גוי מקיים המצוה בשביל שנצטוו עליה, רק מה שמבין השכל בלבד. והנה השכל מבין שצריך לכבד אב ואם, ועל אף שישנו לו הפסד גדול אין לו לבטל מצות כבוד אב ואם, וידוע כי פרה אדמה הוא חוק לגמרי ואין השכל יכול להשיג המצוה, אבל כבוד אב ואם השכל מחייב אותו לגמרי, ומפני שהיה מקיים מצות כבוד אב ואם שהשכל מחייב נולד לו פרה אדמה בעדרו שאלו שניהם הם חוק ומשפט, תפארת ישראל פרק מ"א

12. פסיקתא רבתי פרשה יד

13. סוטה י"ז.

14. מהר"ל חדושי אגדות ח"ד מסכת חולין דף ק'

15. שפת אמת ספר שמות - פרשת פרה - שנת תרל"ח

16. פסחים דף פח:

17. סנהדרין דף צד/ב

סוף התנהלות הנסים בהתנהגה ופלאה ההולך לימין משה בזרוע תפארת ה'. ועתה היו עומדים לפניך לארץ ישראל ולהתנהג בהליכות הטבע תחת השגחת ה'. ולכן הקב"ה מתנהג עמם בשנה זו בדרך המצוה. וכמו תינוק שמלמדים אותו ללכת בכוחות עצמו. מרגילים אותו מעט מעט ולעת הצורך מחזיקים לו יד, ומתרחקים ממנו קצת עד שמתלמד ללכת לגמרי לבד. כי קשה להחליף סדר החיים בפעם אחת.

כך החל ה' יתברך להפרישם מן הנס ולהעמידם על הליכות עולם הטבע, וללמדם איך יעשו בעת יהיה השגחה לענש אותם ולמנוע טוב וגשמי השנה ולא יהיה עוד פח משה אשר בבקשתו לבד נעשה הכל. והנה כשנפסק המים מן הבאר הבינו ישראל שזהו לא בתורת ענש על איזה דבר. אלא כדי להרגילם לחיים טבעיים. ואם כך הרי ההכרח שימצאו מים בקדש. ומה יהיה עם גדולי הדור שאין דרכם בקה להטריח אחר צרכי הגוף בדרכים כאלה. תהיה השגחה פרטית שלא ישיגו צמאון, וזה לא יהיה גם נגלה אלא השגחה נסתרת על יראיו. ולכן לא נפסק המון שהרי אי אפשר להיות בלי מאכל אף לגדולי הדור. זה היה הבנת העם.

וכאשר באמת לא נמצא להם מים בקדש לכל העם ובערים. התרעמו למה הבאתם את קהל ה' הזה גדולי הדור שיכולים להיות באופן נשגב ממנו שלא ירגישו צמאון. אבל אנחנו שאין לנו ראויים להשגחה זו. אלא בטבע פשוטה ואין מקום להסתפק במים שבקדש לנו ובעירנו ונמיות בצמאון. ועוד התרעמו ולמה העלייתנו מצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה. מתחלה לא היה לכם להוציא אותנו בדרך אשר לפנינו בואם לארץ ישראל לא נמצא מים לאכל אחר שיפסק ענינים נסיים.

♦ מי מריבה ♦

משה ואהרן בלית בררה הלכו להם מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם וירא כבוד ה' אליהם: אמר להן הקדוש ברוך הוא משה ואהרן זה לא הזמן להתאבל על מרים הרי בני מתים בצמא קח את מטה הנסים, והקהל את העדה אתה ואהרן אחיה, ותשביעו שניכם את הסלע בשם הגדול והמפדש לעיני בני ישראל, ויתן מימיו, ואם יסרב הסלע להוציא מימיו, הנה אתה לבדך בו במטה שבידך והוצאת להם מים מן הסלע.

משה ואהרן הקהילו את הקהל אל פני הסלע, ונעשה גם שכלם היו יכולים לראות ולשמע איך מוציאים מים מהסלע, זה היה אחד מהמקומות שהחזיק מועט את המרבה, אבל לא היו מפירים היכן הסלע לפי שקשנסתלק הבאר הלא הסלע יושב לו בין הסלעים, והיו ישראל אומרים למשה ואהרן, מה משנה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים, אמר להם משה שמעו נא המורים, סרבנים המורים את מוריהם, המון הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים,

קדם לכן, הכל שפכו, כמובא¹⁸ בשלחן ערוך, שהמנהג לשפך כל המים שאובים שבשכונת המות, אומנם הטעם שיש לשפך את המים לפי שהמלאך המות מפיל במים טפת דם המות, אבל במיתת מרים שהיה במיתת נשיקה לא היה צריך לשפך את המים, אלא שמשה ואהרן לא פרסמו שמותה בנשיקה כמו שה' לא פרסמו בתורה, לכן שפכו כל ישראל מימיהם כי חשבו שמותה בדרך כל הארץ, משה ואהרן ידעו ולכן היו מטפלים בקבורתה, כי ללא זה לא היה ראוי שיטמאו לה, כי אפילו כהן הדיוט אינו מטמא לאחותו הנשואה, ובדאי משה ואהרן שהיו כהנים גדולים, אלא שהם ידעו שמותה בנשיקה ואינה מטמאה.

וכיון ששפכו את מימיהם, לא היה מים לעדה, כי מה שהיה שפכו והבאר הפסיק לנבע. ונקבע יום זה לתענית צדיקים עקב פטירתה של הצדקה וכיון שהתאריך ' ניסן נקבע לתענית, לכן כאשר קבעו את הזכר לנס שהיה בשבת הגדול בלקיחת הכהן לפסח לעיני המצרים שחזקו שניהם, לא קבעו לפי תאריך לחדש שהיה גם כן בעשרה בניסן, כי זה השאירו לתענית לכבוד מרים הנביאה, אלא קבעוהו לפי יום השבוע שהיה בשבת.

כל ארבעים שנה לא ידעו בני ישראל שהמים שהם שותים ומתענגים כל כך, אינו אלא בזכות הצדקה הזאת, ולכן לא הצטערו כל כך על מרים, ולא הספידוה פראוי, כפתוב; ותמת שם מרים ותקבר שם, כי מיד שמותה נקברה ללא הרבה שהיות, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הפסיק מיד את הוצאת המים²⁰ כדי שידעו הכל כמה היתה צדקה ויצטערו עליה רבים ויגמלו אתה חסד.

כיון שמותה מרים היו משה ואהרן עסוקים בה ומתאבלים עליה, אף ישראל מבקשים מים ואין מוצאים, מיד מיד נתכנסו עליהם, כיון שראו אותם באין אמר משה לאהרן תאמר מהו כנוס זה, אמר לו אהרן לא בני אברהם צחק ויעקב הן גומלי חסדים בני גומלי חסדים, בנראה באים לנחם, אמר לו משה אי אתה יודע להבחין בין כנוס לכנוס אין זה כנוס של תקנה אלא של קלקלה, שאלו היה כנוס של תקנה היו צריכים להיות בראשם שרי אלפים ושלי מאות וגו', ואתה אומר לגמל חסד הן באין.

♦ וירב העם עם משה ♦

מיד כשבאו הטיחו דברים כנגדו למה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו, ולמה העלייתנו מצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ויתאנה וגפן ורמון וימים אין לשותות, וכדי להבין מה קרה כאן²¹ הרי כבר ארבעים שנה הולכים הם במדבר הגדול ולא היה חסר להם כלום, ואכן כל השנים לא היה להם שום תרעומות. והבינו כי שלא ישארו לעולם במדבר אלא זה התנהלות נסית עד באם אל ארץ נושבת. ולמה זה התרעמו עתה כל כך מיד שנפסק המים, אלא שידעו והבינו שפעם עומדים לקראת

18. יו"ד של"ט ובבאר הגולה שם בשם האבודרהם, ובט"ז ס"ד ק"

19. כלי יקר

20. ילקוט שמעוני רמז תשסג

21. העמק דבר פסוק ה

יִשְׂרָאֵל, הָיוּ שָׁם שְׁנֵי הָרִים גְּדֹלִים הָאֶחָד מִוֶּלְהַשְׁנִי, הָהָר הָאֶחָד הָיָה שֶׁל הָאֱמֹרִיִּים וְהָהָר הַשְּׁנִי שֶׁל מֹאָב, וּבִהָר שֶׁל חֶלֶק מֹאָב הָיוּ הָרֵבָה מְעָרוֹת בְּצִדֵּי הָהָר, וּבִהָר הָאֱמֹרִי מִמֹּוֹל הָיוּ כְּמִין בְּלִיטוֹת שֶׁהָיוּ מְכֻנּוֹת לְעֵבֶר הַמְּעָרוֹת שֶׁל מֹאָב, וּבֵין הָהָרִים הָיָה עֵמֶק עֵמֶק מֵאֵד שֶׁשָּׁם עוֹבֵר נַחַל אֲרִנּוֹן, וְהַעֲמֵק הָיָה רָחֵב שְׂבָעָה מִיל (שְׂבַע ק"מ) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים לְעֹבֵר דֶּרֶךְ בְּדֶרֶךְם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲזִי נִתְכַּנְּסוּ שְׂבָעַת מַלְכֵי כְנָעַן בְּהַמּוֹנִיָּהֶם, הָרֵבָה צְבָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וְחֶלֶק מֵהֶם הִלָּךְ לְעֵמֶק בְּמָקוֹם שֶׁשָּׁם הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לְעֹבֵר, וְחֶלֶק מֵהֶם הִסְתַּתְּרוּ בַּמְּעָרוֹת שֶׁל הָר מֹאָב, וְאָמְרוּ כְּשִׁיעֲבָרוּ יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָעֵמֶק הַזֶּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׂאִין לָהֶם דֶּרֶךְ אַחֲרֵת לְעֹבֵר, יֵצְאוּ חֶלֶק מֵאִתָּנוּ מִן הָעֵמֶק כְּנֻגָּם וְיָכֻסּוּ, וְאֵלּוּ שְׂבָמְעָרוֹת מִלְּמַעְלָה יִמְטִירוּ עֲלֵיהֶם אֲבָנֵי בְּלִיסְטָרוֹת וְחֲצִים, וְלֹא נִשְׁאִיר מֵהֶם שְׂרִיד וּפְלִיט, שֶׁהָרִי תָמִיד זֶה שֶׁעוֹמֵד לְמַעְלָה יְכוֹל לְהִלָּחֵם עִם זֶה הַנִּמְצָא לְמַטָּה, וְכִשְׁהִתְקַרְבוּ יִשְׂרָאֵל לָשֵׁם לֹא הִטְרִיחַ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵר מִשָּׁם לְדֶרֶךְ אַחֲרֵת כִּדִּי לְהַצִּילָם, אֲלֹא זָעַזַע אֶת הָר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁזֶה הָיָה הָר הָאֱמֹרִיִּים, שִׁיתְקַרֵּב לְכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים לְהַכְנִס לְאֶרֶץ כְּדֻגְמַת שִׁפְחָה הַיּוֹצֵאת לְהַקְבִּיל פָּנֵי גְבוּרָתָהּ, וְכִשְׁנִעְקַר מִמָּקוֹמוֹ נִדְּבַק לָהֶר שֶׁכְּנֻגָּדוֹ, וְנִכְנְסוּ הַבְּלִיטוֹת לְתוֹךְ הַמְּעָרוֹת שֶׁהָיוּ מְאֻכְלוֹת גִּיסוֹת רַבּוֹת שֶׁל מֹאָבִים, וּמִחֲצֵי וּמִעֲכֹו אוֹתָם.

♦ אֶת וְהַב ♦

כְּשִׁבְּאוּ וְהִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לְדֶרֶךְ זֶה, רָאוּ וְהִנֵּה הִיא יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ גְּבֻעָה וְלֹא עֵמֶק וְעֹבְרוּ מִשָּׁם כָּאֵלּוּ לֹא הָיָה שָׁם הָר, וְהָיוּ חוֹשְׁבִים שֶׁכֵּן הָיָה בְּתַחֲלָה וְלֹא יָדְעוּ הֵנִס הַגְּדוֹל שֶׁעָשָׂה לָהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹצֵה אֲנִי לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי נִס שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם.

יִרְדֵּה הַבָּאָר לְאוֹתָן הַמְּעָרוֹת וְהוֹצִיאָהּ גְּלָגְלוֹת וּזְרוּעוֹת וּרְגָלִים שָׂאִין לָהֶם מִסְפָּר, וּבְזָמַן הַהוּא הָיוּ שְׁנֵי מְצֻרֵים, שָׁם הָאֶחָד נִקְרָא "אֶת" וְשֶׁם הַשְּׁנִי "הַב" וְהָיוּ מְהֻלְכִין בְּסוֹף הַמַּחְנֶה מֵאֲחֻרֵיהֶם כִּי הָיָה הָעָנָן פּוֹלָטָם לְחוּץ, וְהֵם רָאוּ דָמָם שֶׁל אֱמֹרִיִּים שֶׁהָיָה יּוֹצֵא מִן הַמְּעָרוֹת, וּבָאוּ וְהִגִּידוּ לְיִשְׂרָאֵל.

חָשַׁב מֹשֶׁה ²²מִזְדוּעַ צִנּוּי ה' לְדַבֵּר וְאֵם לֹא יִשְׁמַע יְיָ לְהַכּוֹתוֹ, הָרִי הַקֵּב"ה יוֹדֵעַ מַה יְהִי, אֲלֹא שֶׁכְּנֻגָּת ה' שֶׁזֶה תְּלוּי בְּדִרְגָּת הָאֱמוּנָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שָׁאֵם יְהִי חֲזָקִים בְּאֱמוּנָה וְרֵאוּיִים לִנְס בְּדִרְגָּה גְבוּהָ יִסְפִּיק דְּבוּר וְאֵם לֹא יְהִי רֵאוּיִים יִצְטָרֵף הַכָּפָה, וּבְכֵן פָּאֲשֵׁר רָאָה מֹשֶׁה אֵיךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְבִים עִמּוֹ, לֹא רָצָה לְדַבֵּר אֶל הַסֵּלַע כִּי חָשַׁשׁ שֶׁאֲכֵן לֹא יִרְצָה לְהוֹצִיא מִיָּמָיו שֶׁהָרִי הָאֱמוּנָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא בְּמִצָּב טוֹב וְאֵם יְדַבֵּר וְלֹא יוֹצִיא מִים, הָרִי יִתְחַלֵּל חֲלִילָה שָׁם שְׁמִים, לְכֵן הָפָה אֶת הַסֵּלַע בְּמַטָּהוּ פְּעָמִים וְאֲזִי נִבְקְעוּ כָּל הַצּוּרִים שֶׁבַּמִּדְבָּר כְּנֻגָּם בְּסִפְר תְּהִלִּים יִבְקַע צֻרִים בַּמִּדְבָּר, וַיֵּצְאוּ מִים רְבִים וְתַשְׁתֵּת הָעֵדָה וּבְעֵרִים.

אָךְ זֶה נִחְשָׁב לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ לַחֲטָא, כִּי אֲמַנְס צֶדֶק בְּחִשְׁבוֹנוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ רֵאוּיִים לִנְס בְּדִרְגָּה גְבוּהָ, אָךְ רָצָה ה' יִתְבָּרַךְ שֶׁבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִבְנִי שֶׁהָיָה שִׁיף שֶׁיִּזְכּוּ לִנְס לְהוֹצִיא מִים עַל יְדֵי דְבוּר, וְהָיָה יְכוֹל לְהִיּוֹת בְּזֶה קְדוֹשׁ ה' שֶׁהָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים מַה סֵּלַע זֶה שָׂאִינוּ מִדְּבַר וְאִינוּ שׁוֹמְעִים וְאִינוּ צְרִיךְ לְפָרְנוּסָה מְקִיִּים דְּבוּרוֹ שֶׁל מָקוֹם קָל וְחִמָּר אֲנוּ: לְכֵן גָּזַר עֲלֵיהֶם ה' שֶׁלֹּא יִבְיִאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ.

כִּינּוּ ²³שָׁאֵם הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עוֹשִׂים קְדוֹשׁ ה' הַגְּדוֹל בְּאִמְצָעוֹת הַדְּבוּר הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְעַלִּים וּמִתְקַרְבִּים לָהּ וְהִיָּתָה הָעֵדָה כְּלָה שְׁלֵמָה, וְהָיָה בָּהֶם כַּח לְהַעֲמִיד אֱמוּנָתָם לְדוּרֵי דוֹרוֹת, וְאֲזִי הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נִכְנְסִים לְאֶרֶץ, וְהָיָה מֹשֶׁה בּוֹנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָךְ כְּשִׁלָּא הָיָה כָּף, לֹא הִתְחַזְקוּ בְּאֱמוּנָה, וְרָאָה ה' שֶׁלִּפְנֵי מִצָּבָם עֲתִידִים לְהַפְשֵׁל בְּעוֹנוֹת, וְלָזֶה אֵם יִכְנֹס מֹשֶׁה לְאֶרֶץ וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא יְהִי טוֹב, כִּי מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה אֵינֶם בְּטָלִים, וְאֲזִי יִצְטָרֵף ה' חֲלִילָה לְהַשְׁלִיף עֲלֵיהֶם חֲמָתוֹ כְּשִׁיעֲשׂוּ עֲבֻרוֹת, לְכֵן גָּזַר ה' שֶׁלֹּא יִכְנְסוּ לְאֶרֶץ, וְאֲזִי יְהִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִשְׁכֹּן שָׁאֵם יִחְטְאוּ יִחְרַב הַמִּקְדָּשׁ אֲבָל זֶה יִכְפֹּר עַל כָּלל יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּשְׁאָר מֵהֶם קִיּוֹם, וּבְכָל זֹאת לְעֵתִיד לְבֹא, יִבְיִאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקֹּהֶל, וְכִשְׁיִבְנֶה הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ ²⁴יְהִי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עִמָּנוּ.

♦ עַל כֵּן יֹאמַר בְּסִפְר מִלְחַמַת ה' ♦

בְּשַׁעָה שֶׁהִתְקַרְבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִבּוֹל מֹאָב, סָמוּךְ לְאֶרֶץ

22. ע"פ תרגום יונתן, סוכת דוד עמוד מ"ד, דברי יואל עמוד שס"ג, ומעין זה באור החיים.

23. אור החיים

24. פסחים ק"ד תוד"ה אחד

עיצוב ועימוד: בהירות

b65271000@gmail.com

ניתן להשיג בטל': 053-314-1925

ובמייל: wa052052@gmail.com